

İLKOKUL MÜDÜRLERİNİN İŞ STRESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Ayşegül AKDEMİR¹

Sinan GİRGİN²

Ümran GİRGİN³

¹Okul Müdürü, Eskişehir Odunpazarı Şehit Mehmet Taş İlkokulu, aysegulakdemir2016(@)gmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-6868-6764

²Dr. Öğretmen, Bağcılar Massit Mesleki Eğitim Merkezi, sinan.girgin(@)hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0003-3219-6223

³Öğretmen, Alaattin Nilüfer Kadayıfçıoğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, umrancekmez60@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2642-4904

Akdemir, Ayşegül, Sinan Girgin ve Ümran Girgin. "İlkokul Müdürlerinin İş Stresi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi". ulakbilge, 58 (2021 Mart): s. 363-382. doi: 10.7816/ulakbilge-09-58-02

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, resmi ilkokul müdürlerinin iş stresi hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesidir. Okul müdürlerinin bakış açısı ile iş stresi kavramını nitel olarak değerlendirme açısından literatürde eksikler olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın resmi ilkokul müdürlerinin bakış açısından kaynaklanan iş stresi ve nedenlerinin belirlenmesi ve eğitimde politika yapıcılara yol göstermesi açısından önemli olduğu varsayılmaktadır. Araştırmanın amacına yönelik olarak, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde resmi ilkokullarda görev yapan gönüllü 10 okul müdürü oluşturmuştur. Resmi ilkokullarda görev yapan okul müdürlerinin yaşadığı iş stresi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesine yönelik yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmış ve nitel veri analiz programı MAXQDA kullanılarak kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Araştırma sonucuna göre resmi ilkokul müdürlerinin iş stresi yaşadığı tespit edilmiştir. Resmi ilkokul müdürlerinin iş stresi kaynakları açıklanmış, iş stresinin kendilerini nasıl etkilediği, iş stresi ile nasıl başa çıktıkları ve iş stresi hakkındaki genel görüşleri ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resmi ilkokul, okul müdürü, iş stresi

***Çalışmanın özeti, 22-23 Şubat 2021'de Çevrimiçi düzenlenen 9. Uluslararası Sosyal Beşerî ve Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.**

Makale Bilgisi:

Geliş: 13 Ocak 2020

Düzeltilme: 28 Şubat 2021

Kabul: 20 Mart 2021

Giriş

Günümüzde çalışma yaşamı ve koşulları insan sağlığını doğrudan etkilemektedir. Çalışma yaşamındaki koşullar ve insan sağlığı arasındaki etkileşim görevini üstlenen en önemli kavramlardan birisi de “*stres*”tir. Stres, 17. yüzyıldan bu yana farklı tanımlar ile iş yaşamında sözü edilen bir kavramdır. 17. yüzyılda “*keder*” olarak tanımlanan stres, 18. ve 19. yüzyılda baskı ve zorlama anlamlarında kullanılmıştır (Güçlü, 2001: 92). Günümüzdeki anlamına yakın olarak stres kavramı ilk kez Selye (1946: 118) tarafından kullanılmış ve Selye stresi “*birtakım ruhsal ve fiziksel olayların sonucunda, bireylerin bu durumlara vermesi gereken karşılık*” olarak ifade etmiştir. Eğin’e (2015: 4) göre stres, kişinin sosyal çevresi, yaşadığı aile ortamı, tüm akrabaları ve kendi iç yaşantılarının kendisinde oluşturduğu aşırı baskılara karşı vermiş olduğu tepkidir. Delice-Ekinci’ye (2018: 3) göre stres; bireylerin düşünce, duygu, davranış ve fizyolojik olarak hissettikleri tehlike ve olumsuzluklara verdikleri tepkilerin tamamını içine almaktadır. Stres, sürekli olarak değişim gösteren çevre koşullarına uyum göstermeye çalışırken bireylerin bedensel ve ruhsal olarak karşı karşıya kaldığı baskı, gerilim, psikolojik ve bedeni yıpranmadır. Diğer bir ifadeyle, bireyin uyum ve dayanma sınırlarının zorlanması, psikolojik ya da fiziksel baskı durumunda sergilediği tepki stres olarak adlandırılabilir (Karabacak, 2010: 4). Türk Dil Kurumu tarafından “ruhsal gerilim” olarak tanımlanan stres, “*bazı faktörler sonucu ortaya çıkan, var olan düzeni değiştiren bedensel ya da bilişsel gerginlik durumu*” olarak da tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Uzun yıllar tartışılmasına rağmen stresin tek bir tanımı bulunmamakta fakat yapılan tanımların çevresel, bireysel ve örgütsel faktörlerin oluşturduğu sorunlar ile ortaya çıktığını göstermektedir (Florea ve Florea, 2016: 29). Bu sorunlar çağdaş zamanın hastalığı olarak lanse edilen iş stresi kavramını ortaya çıkarmıştır (Zor, 2018: 20). İş stresi, “*iş ortamında olumsuz biçimde etkilenerek normal davranışlar dışına çıkma*” (Hwang vd., 2014: 242) olarak ifade edilmektedir. Bireyler işyerlerindeki sosyal hiyerarşi içerisinde yer edinerek kendisine pozitif bir kimlik kazandırması için hayatının büyük bir bölümünü iş yaşantısına ayırmaktadır (Devi ve Rani, 2016: 214). Bu sebeple çalışan bireyler zamanlarının önemli bir bölümünü işlerinin gerektirdiği amaçları gerçekleştirmek için iş yerinde geçirmektedir (Gümüştekin ve Öztemiz, 2005: 285). İnsanların yaşamlarının büyük bir kısmının işyerinde geçtiği düşünüldüğünde iş stresi, gündelik yaşamın içinde yüksek oranda yer kaplar. Stres, çalışanlar üzerinde ancak çalışanın idare edebileceği belirli bir miktarda olumlu bir etkiye sahip olabilmektedir. Çoğu zaman kabul edilebilir sınırları aşan stresin çalışanlar üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmaktadır (Khuong ve Yen, 2016). İş stresini yoğun yaşayan bireylerde sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımı, şiddete eğilim ve iş kazaları gibi davranışsal problemler görülebilmektedir. Ayrıca bazı psikolojik sıkıntılar da yaşanabilmektedir. Psikolojik sıkıntılarının başında stres bozukluğu depresyon gelmektedir. Bu tip problemleri yaşayan bireylerde hayattan zevk almama, sosyal soyutlanma ve huzursuzluk ortaya çıkmaktadır (Özdemir vd., 2012). Bilgiye dayalı bir toplumda, bilgiye erişim çok önemlidir, öğretmenler ve eğitimciler sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için kullanılan stratejilerde kilit aktörlerdir ve ülkelerin en değerli varlıklarıdır (Clipa, 2015). Öğrenme-öğretme süreçlerinde etkinliğin sağlanmasının önemli bir bölümü öğretmen ile ilgilidir. Öğretmen, öğretim ortamını düzenleyerek öğretim sürecini planlayıp uygulayarak öğrencinin zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimini destekleyerek öğretim sürecinin etkinliğini sağlar (Karakelle, 2005: 1). Öğretim ve öğretmen stresi, doğası gereği çok bireysel ve dinamikdir (Kinnunen ve Leskinen, 1989). Her meslekte belirli düzeyde işten kaynaklanan stres bulunur. Ancak öğretmenlik, en stresli mesleklerden biri olarak kabul edilmiş ve giderek de stres düzeyi artan bir meslek olmuştur (Jennings ve Greenberg, 2009). Öğretmenler arasında önemli bir stres kaynağı olarak birçok etken belirlenmiştir. Bu etkenler arasında öne çıkan kötü çalışma koşulları (Rowsey ve Ley, 1986), öğrencilerin yanlış davranışları (Dunham, 1992), öğretim için kaynak eksikliği (Farber, 1984; Okebukola ve Jagede, 1989), öğretim dışı görevlerle aşırı yüklenme (Payne ve Furnham, 1987) ve öğrencilerin çalışma konusundaki zayıf tutumları bulunmaktadır (Okebukola ve Jegede, 1989). Bu açıklamalar doğrultusunda bakıldığında eğitim örgütlerinin yönetilmesinden sorumlu ve aynı zamanda bir öğretmen olan okul müdürleri açısından iş stresinin kaçınılmaz olduğu ifade edilebilir. Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında (Ural, 2002; Ok, 2006; Kırıl, 2008; Madenoğlu, 2010; Gündüz, Tunç ve İnandı, 2013; Hatiboğlu ve Radmard, 2015; Kalkan, 2018; Kul, 2018) genellikle nicel çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Okul müdürlerinin bakış açıları ile iş stresi kavramını nitel olarak değerlendirme açısından literatürde eksikler olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın resmi ilkökul müdürlerinin bakış açısından kaynaklanan iş stresi ve nedenlerinin belirlenmesi ve eğitimde politika yapıcılara yol göstermesi açısından önemli olduğu varsayılmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, resmi ilkökullarda görev yapan okul müdürlerinin yaşadığı iş stresi hakkındaki görüşlerinin tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, bu araştırma ile şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Resmi ilkökul müdürlerini yaşadığı iş stresini nasıl tanımlamaktadır?
2. Resmi ilkökul müdürleri çalıştığı kurumda iş stresi yaşamakta mıdır?

3. Resmi ilkököl müdürlerinin yaşadığı iş stresinin kaynakları nelerdir?
4. Resmi ilkököl müdürlerinin yaşadığı iş stresi çalışma performansını nasıl etkilemektedir?
5. Resmi ilkököl müdürlerinin yaşadığı iş stresi gündelik yaşamlarını nasıl etkilemektedir?
6. Resmi ilkököl müdürleri yaşadığı iş stresi ile nasıl başa çıkmaktadır?
7. Resmi ilkököl müdürlerinin yöneticilikte yaşadığı iş stresi ile öğretmenlikte yaşadığı iş stresi açısından nasıl bir fark vardır?
8. Resmi ilkököl müdürlerinin yaşadığı iş stresine ilişkin eklemek istedikleri nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacına yönelik olarak, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması, eğitim bilimleri alanında çok fazla kullanılan araştırma yöntemlerinden biridir. Durum çalışması, bir olay veya durumu farklı bakış açıları ile değerlendirmek ve anlamak için yapılan çalışmalardır. Farklı rollerdeki kişilerin aynı olaydaki durum ve tutumları incelenerek durum hakkında daha detaylı bilgi üretilebilmektedir (Bogdan ve Biklen, 1998). Durum çalışması modelinin en önemli özelliği; araştırmada ele alınan durumun, kişinin ya da topluluğun kendisine özgü özellikleri nedeniyle seçilmesi ve kendi bağlamı içinde ele alınmasıdır. Bu bağlamdan yola çıkarak durum çalışması; özel bir kişi, topluluk veya olayı incelemek için araştırmanın çalışma grubu olarak belirlenen katılımcıların tutum ya da davranışlarını ortaya çıkarması ve bu özellik veya davranışların sistematik biçimde açıklanmasıdır. Bu özelliğinden dolayı durum çalışması; fenomenoloji, etnografik araştırma ve gömülü teori araştırması gibi bir nitel araştırma yöntemi olarak nitelendirilmektedir (Johnson ve Christensen, 2004). Resmi ilkökullarda görev yapan okul müdürlerinin yaşadığı iş stresine ilişkin görüşleri aynı araştırma sorularıyla farklı durumlara cevap arandığından bu araştırmada durum çalışması çeşitlerinden bütüncül (çoklu) vaka çalışması kullanılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme ile belirlenmiştir. Benzeşik örnekleme birbirine benzer birey, grup, olay veya kurumların detaylı bir şekilde incelenmek istendiği durumlarda kullanılır ve genellikle benzer bireyleri içeren bir alt grubun oluşturulması tercih edilir (Patton, 2002). Bir diğer deyişle örnekleme seçilen katılımcıların ortak özelliği bulunmakta ve bu özelliğe sahip olmayan katılımcılar örnekleme dahil edilmemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcıların ortak özelliği resmi ilkökullarda görev yapan okul müdürleri olmasıdır. Araştırmanın çalışma grubu, Eskişehir ilinde resmi ilkökullarda görev yapan 10 gönüllü okul müdüründen oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan katılımcılar K1, K2,..., K10 şeklinde belirtilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkököl müdürlerinin demografik özellikleri Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Resmi ilkököl Müdürlerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellik	Gruplar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	4	%40
	Erkek	6	%60
	Toplam	10	%100

Tablo 1'e göre araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkököl müdürlerinin %40 (4 kişi)'i kadın ve %60 (6 kişi)'i ise erkektir.

Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı olarak resmi ilkokullarda görev yapan okul müdürlerinin yaşadığı iş stresine ilişkin görüşlerinin ele alındığı görüşme sorularının belirlenmesi ile ilgili alanyazın taraması yapılmış ve ayrıca alan uzmanlarının da görüşleri alınarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın veri toplama aracı olarak araştırmanın çalışma grubunun demografik özelliklerini (cinsiyet) belirlemeye yönelik 1 soru ve resmi ilkokullarda görev yapan okul müdürlerinin yaşadığı iş stresine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik 8 yarı yapılandırılmış açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma kapsamında sorulan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular aşağıda verilmiştir:

- İş stresi hakkında ne düşünüyorsunuz? Size göre iş stresi nedir?
- Çalıştığımız kurumda iş stresi yaşadığımızı düşünüyor musunuz?
- Yaşamış olduğunuz iş stresinin kaynakları nelerdir? Diğer bir deyişle hangi sebeplerden ötürü iş stresi yaşamaktasınız?
- Yaşadığımız iş stresi okuldaki çalışma performansınızı nasıl etkilemektedir?
- Yaşadığımız iş stresi gündelik yaşamınızda bir değişiklik yaratmakta mıdır? Eğer varsa bu hangi yönde ve nasıl oluşmaktadır?
- Yaşadığımız iş stresi ile nasıl baş etmektesiniz? Bunun için ne gibi yöntemler kullanırsınız?
- Okul müdürlüğünde yaşadığımız iş stresi ile öğretmenlikte yaşamış olduğunuz iş stresi açısından nasıl bir fark vardır?
- Bunların dışında, bu konuyla ilgili belirtmek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

İşlem

Araştırmanın verileri, görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Görüşme tekniği, eğitim alanında en yaygın kullanılan görüşme türlerinden biridir. Birebir görüşmeler katılımcıların düşüncelerinin rahat ve açık bir şekilde ifade edilmesine olanak sağlayan ideal görüşmelerdir (Creswell, 2014). Araştırma Eskişehir ili Odunpazarı ilçesi sınırları içinde gönüllü katılımcıya uygun bir mekânda, yüz yüze ve katılımcıların rızasıyla not alınarak 16.01.2017-11.04.2017 tarihleri arasında yapılmıştır. Ayrıca, görüşme başlamadan önce görüşmeyi yapan araştırmacı tarafından onam alınmıştır. Görüşmeler ortalama 35 dakika sürmüştür.

Araştırmacılar, çalışmanın tasarlanmasından araştırmanın gerçekleştirilmesi ve raporlanması aşamasına kadar bilimsel etik ilkelerine uyduğunu bildirmektedir. Bununla birlikte, nitel araştırmanın gerektirdiği hassasiyet için çaba gösterilmiştir. Katılımcıların kullanılmasına izin verdiği verilerden yararlanılmış, kayıt dışı yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuş, herhangi bir yolla araştırmaya dahil edilmemiştir. Katılımcılardan sağlanan veriler, konunun kapsamı ile sınırlandırılmıştır. Katılımcılara konu ile ilgisi olmayan sorular yöneltilmemiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Bu analizin amacı, elde edilen verilerin araştırma kapsamındaki kavramalara ve ilişkilere ulaşılmasını sağlamaktır. Buna göre, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek verilerin yorumlanmasını sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 107). İçerik analizi, Thomas ve Hardene (2008) tarafından kullanılan analiz aşamaları kullanılarak veriler nitel veri analiz programı MAXQDA 2018 kullanılarak yapılmıştır. Bu aşamalar aşağıda açıklanmıştır:

- **Bulguların Kodlanması:** Bu aşamada birincil araştırmalardan çıkarılan doğrudan alıntılar ya da temel kavramlar şeklindeki bulgular, satır satır okunarak kodlanmaktadır. Bütün bulgular kodlandıktan sonra ikinci aşamaya geçilebilir.
- **Betimleyici Temaların Geliştirilmesi:** Bu aşamada elde edilen kodlar benzerlik ve farklılıklarına göre karşılaştırılarak hiyerarşik bir ağaç yapısı oluşturacak şekilde gruplandırılır. Oluşturulan her gruba tema adı verilmektedir. Her tema, gruplanmış kodların tanımlarını ve anlamlarını kapsayacak şekilde oluşturulmaktadır.
- **Analitik Temaların Üretilmesi:** Bu aşamada, temaların geliştirilmesi sürecinde birincil çalışmaların bulgularına yakın kalınırken, analitik temaların üretilmesi sürecinde birincil çalışmaların ötesine geçilerek

yeni yorumlayıcı yapılar ve açıklamalar üretilmektedir. Birincil çalışmaların ötesine geçme, bir süreliğine askıya alınan araştırma sorularının cevaplanması için tümevarımsal analiz sonucu elde edilen betimleyici temaların kullanılmasını gerektirmektedir. Bu amaçla betimleyici temaların karşılaştırılması ve başka araştırmacılarla tartışılması sonucu, daha soyut olan analitik temalar oluşturulmaktadır.

- **Geçerlik ve Güvenilirliği Sağlama Aşaması:** Bir araştırmanın bilimsel bir çalışma olarak kabul edilmesinde en önemli unsur geçerlik ve güvenilirliktir. Nitel araştırma tekniklerinde; toplanan verilerin ayrıntılı olarak incelenmesi, araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklamasında geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Temalar ilgili literatüre dayalı olarak belirlenmiş, kodlar çıkartılmış, nitel araştırmaya uygun bir içerik çözümlemesi yapılmaya çalışılmış ve bulgular sunulmuştur. Elde edilen veriler, çalışmanın amaçları doğrultusunda temalar ve alt temalar tanımlanarak analiz edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen verilerle, araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması için iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülünden faydalanılmıştır. Formül aşağıda verilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{Güvenirlik} &= [\text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})] \times 100 \\ &= [126 / (126+12)] \times 100 = [0,91] \times 100 = 91 \end{aligned}$$

Miles ve Huberman (1994)'ın güvenilirlik formülü sonucunda %91 çıkmıştır. Miles ve Huberman (1994)'a göre %70 ve yukarısında çıkan araştırma sonuçlarının güvenilirliğinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Bulgular

Araştırmada veri toplama aracından elde edilen bulgular, araştırma sorularına ilişkin başlıklar altında sunulmuştur.

Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkökul müdürlerinin iş stresi tanımı hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Resmi İlkokul Müdürlerinin İş Stresi Tanımı Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
İş Stresi Kavramı	İşlerin Yolunda Gitmemesi	1	% 6,66
	Planlanan İşlerin Gecikmesinin Oluşturduğu Sıkıntı	1	% 6,66
	İş Ortamında Çözüme Kavuşturulamayan Sorunlar	1	% 6,66
	Bireyin Üstesinden Gelemeyeceğini Düşündüğü Sorunlar	1	% 6,66
	Bireye Görevi Dışında Sorumluluk Verilmesi	1	% 6,66
	Yapılması İstenen İş İçin Yetki Verilmemesi	1	% 6,66
	Bireyin Problem Durumunda İşin İçinden Çıkamadığında Yaşadığı Duygu Durumu	3	20
	Bireyin Çalıştığı Ortamda Oluşan Sorunlara Çözüm Bulunamaması	2	% 13,33
	Sınıf Ortamında Düşünülmemesi Gereken Çöp	1	% 6,66
	İş Yerinde Yaşanan Ruhsal Sıkıntı	2	% 13,33
	Psikolojik Yorgunluk	1	% 6,66
	Toplam	15	% 100

Tablo 2'ye göre resmi ilkokul müdürlerinin iş stresinin tanımı hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; İş Stresi Kavramı (15)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

"Stres; işlerin yolunda gitmemesidir. Planladığımız işlerin bizim dahilimiz dışında gecikmesinin oluşturduğu sıkıntı durumudur." (İşlerin Yolunda Gitmemesi; Planlanan İşlerin Gecikmesinin Oluşturduğu Sıkıntı) (K1)

"İş ortamında çözüme kavuşturulamayan sorunlardan kaynaklanan strese iş stresi denir." (İş Ortamında Çözüme Kavuşturulamayan Sorunlar) (K2)

"Üstesinden gelemeyeceğim sorun karşısında gösterdiğim tepki. Görevimizin dışında bir şeyler yaptırılması iş stresidir. Sorumluluk veriliyor; ama yetki verilmemesi en büyük iş stresi kaynağıdır." (Bireyin Üstesinden Gelemeyeceğini Düşündüğü Sorunlar; Bireye Görevi Dışında Sorumluluk Verilmesi; Yapılması İstenen İş İçin Yetki Verilmemesi) (K3)

"Stres; kişinin bir problem durumunda işin içinden çıkamadığında yaşanan duygudur. İş stresi; kişinin çalıştığı ortamda oluşan çözüm bulunamadığında ortaya çıkan strestir." (Bireyin Problem Durumunda İşin İçinden Çıkamadığında Yaşadığı Duygu Durumu; Bireyin Çalıştığı Ortamda Oluşan Sorunlara Çözüm Bulunamaması) (K4)

"İş stresi; görevimiz gereği yaptığımız işlerde aksaklık ve yanlışlık ortaya çıktığında yaşadığımız duygudur." (Bireyin Problem Durumunda İşin İçinden Çıkamadığında Yaşadığı Duygu Durumu) (K5)

"Stresi kafamızdan atmamız gereken bir çöp gibi düşünüyorum." (Sınıf Ortamında Düşünülmemesi Gereken Çöp) (K6)

"Bana göre iş stresi iş yerinde yaşanan ruhsal sıkıntı." (İş Yerinde Yaşanan Ruhsal Sıkıntı) (K7)

"Stres; insanların hayatını olumsuz etkileyen, onlara sıkıntı veren duygu. İş stresi; iş yerindeki olaylardan dolayı oluşan sıkıntı ve üzüntü." (Bireyin Problem Durumunda İşin İçinden Çıkamadığında Yaşadığı Duygu Durumu) (K8)

"Görev tanımıyla ilgili olan bazı olumsuzluklarla karşılaştığımda yaşadığım psikolojik yorgunluktur. Bulduğum okul, merkezi ve kalabalık olduğundan iş stresi oldukça yüksek olan bir yerdir." (Psikolojik Yorgunluk) (K9)

"Stres, içinden çıkamadığımız bir sorun durumunda yaşadığımız yoğun bunalım durumudur. İş stresi görevimizle ilgili ortaya çıkan sorunların oluşturduğu sıkıntı." (İş Yerinde Yaşanan Ruhsal Sıkıntı; Çalıştığı Ortamda Oluşan Sorunlara Çözüm Bulunamaması) (K10)

İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkokul müdürlerinin çalıştığı kurumda iş stresi yaşayıp yaşamama durumu hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Resmi İlkokul Müdürlerinin Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşayıp Yaşamadıkları Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Tema	Frekans (f)	Yüzde (%)
Çalışılan Kurumda İş Stresi Yaşayıp Yaşamama Durumu	Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşamayanlar	2	% 18,18
	Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar	7	% 63,63
	Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşayanlar	2	% 18,18
	Toplam	11	% 100

Tablo 3'e göre resmi ilkököl müdürlerinin çalıştığı kurumda iş stresi yaşayıp yaşamama durumu hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; Çalışılan Kurumda İş Stresi Yaşayıp Yaşamama Durumu (I1)'dur. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

"Düzeni oturmuş bir kurum olduğu için yaşamıyorum; ancak anlık durumlarda stres oluşabiliyor." (Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşamayanlar; Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K1)

"Hayır. Yaşamıyorum. Çözüm alanında olup da çözemediğimiz sorunumuz yoktur. Bu nedenle iş stresi de yoktur." (Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşamayanlar) (K2)

"Evet düşünüyorum. Sorumluluk var, yetki yok." (Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşayanlar) (K3)

"Evet düşünüyorum. Özellikle velinin öğretmenden memnun olmadığı, sınıf değişikliği istemesi konusunda ya da 1. sınıflarda öğretmen seçimi konusunda stres yaşıyoruz." (Çalıştığı Kurumda İş Stresi Yaşayanlar) (K4)

"Zaman zaman iş stresi ile karşılaşıyorum." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K5)

"Zaman zaman yaşıyoruz. İnsanla yaşamak zor bir iştir. Her yaş grubu insanla muhatap oluyoruz. 6 yaşındaki çocuktan 70 yaşındaki insana kadar herkesle uğraşıyoruz. İş güvencesinin olmaması da stres yaratıyor." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K6)

"Zaman zaman yaşadığımı düşünüyorum." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K7)

"Bazı durumlarda olabiliyor." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K8)

"Zaman zaman velilerin taleplerinin fazla olması durumunda, en merkezi okul olmanın da vermiş olduğu bir stres yaşıyorum." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K9)

"Evet zaman zaman yaşıyorum." (Çalıştığı Kurumda Bazı Durumlarda İş Stresi Yaşayanlar) (K10)

Üçüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkököl müdürlerinin yaşamış olduğu iş stresi kaynakları/ iş stresi yaşama sebepleri hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Resmi İlkokul Müdürlerinin Yaşamış Olduğu İş Stresi Kaynakları/ İş Stresi Yaşama Sebepleri Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
İş Stresi Kaynakları/ İş Stresi Yaşama Sebepleri	Öğrencilerden Kaynaklı Sorunlar	2	%7,40
	Velilerden Kaynaklı Sorunlar	5	%18,51
	Öğretmenlerden Kaynaklı Sorunlar	4	%14,81
	İş Akışını Bozan Her Şey	1	%3,70
	Yetkisiz Sorumluluk Verilmesi	1	%3,70
	Kanuni Yükümlülük ve Sorumluluklar	1	%3,70
	Olabilecek Aksaklıkların Öngörülememesi	1	%3,70
	Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Politikalarını Sürekli Değiştirmesi	1	%3,70
	Okul İdaresinin Görev Süresi	1	%3,70
	Eğitimde Milli Politika Eksikliği	1	%3,70
	Yetkilerin Sınırlılığı	1	%3,70
	Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar	5	%18,51
	İletişim Eksikliğinden Kaynaklı Sorunlar	1	%3,70
	Öğrenci-Öğretmen Etkileşiminden Kaynaklı Sorunlar	1	%3,70
	Öğretmen—Veli Kaynaklı Sorunlar	1	%3,70
	Toplam	27	%100

Tablo 4'e göre resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresi kaynakları/ iş stresi yaşama sebepleri hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; İş Stresi Kaynakları/ İş Stresi Yaşama Sebepleri (27)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

"Öğrenci, veli, öğretmen kaynaklı stres yaşıyor. İş akışını bozan her şey streştir." (Öğrencilerden Kaynaklı Sorunlar, Velilerden Kaynaklı Sorunlar, Öğretmenlerden Kaynaklı Sorunlar, İş Akışını Bozan Her Şey) (K1)

"Yetkisiz sorumluluk verilmesi en büyük stres kaynağıdır." (Yetkisiz Sorumluluk Verilmesi) (K3)

"Öğretmenlerin performansları arasındaki büyük farktan kaynaklanıyor. Öğretmenlerin birbirine yakın çalışması ortadan kaldırır. Kanunların istediği yükümlülükler de iş stresine kaynak oluyor." (Öğretmen; Kanuni Yükümlülük ve Sorumluluklar) (K4)

"Olabilecek aksaklıkları önceden tespit edememek. Öğretmenlerin görevlerini tam yapmaması, aksatması." (Olabilecek Aksaklıkların Öngörülememesi; Öğretmen) (K5)

"Bakanlığın eğitim politikasının sürekli değişmesi, yönetici kadrosunun 4 yıla sınırlı olması. Milli bir politika olmaması. Yetki yok fakat sorumluluk çok. Ödenek yok; ancak yapılması istenen proje çok. Bütün bunlar stres yaşıyor." (Milli Eğitim Bakanlığı'nın Eğitim Politikalarını Sürekli Değiştirmesi; Okul İdaresinin Görev Süresi; Eğitimde Milli Politika Eksikliği, Yetkilerin Sınırlılığı; Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar) (K6)

"Maddi imkansızlıklar, personel yetersizliği, öğrenci ve veliden kaynaklanan sorunlar, iletişimde problemler." (Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar; Öğrencilerden Kaynaklı Sorunlar; Velilerden Kaynaklı Sorunlar; İletişim Eksikliğinden Kaynaklı Sorunlar) (K7)

"Öğretmenlerin öğrencilerle yaşamış olduğu sıkıntılar bize de yansıyor, velilerin bize bildirdiği sorunlar, okulumuzun içinde bulunduğu maddi imkansızlıklar zaman zaman stres yaşamamıza neden oluyor." (Öğrenci-Öğretmen Etkileşiminden Kaynaklı Sorunlar; Velilerden Kaynaklı Sorunlar; Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar) (K8)

"Okulun ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanması noktasında yaşanan maddi sıkıntılar, velilerin zaman zaman işimize müdahale etme çabaları strese neden olmaktadır." (Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar; Velilerden Kaynaklı Sorunlar) (K9)

"İş stresinin kaynağı; elimizde olmayan sorunlardan dolayı velilerin baskısı, bizi üst amirlere şikâyet etmeleri. Maddi imkanlardan yoksun olan bir okul olması ve bizden istenen projelerin maddi kaynak gerektirmesi. Öğretmen-veli sorunları, öğretmen-öğretmen anlaşmazlıkları vb." (Velilerden Kaynaklı Sorunlar; Parasal Konulardan Kaynaklı Sorunlar; Öğretmen-Veli Kaynaklı Sorunlar; Öğretmenlerden Kaynaklı Sorunlar) (K10)

Dörtüncü Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresinin çalışma performansına etkisi hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5'e göre resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresinin çalışma performansına etkisi hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; İş Stresinin Okuldaki Çalışma Performanslarına Etkileri (13)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 5. Resmi İlkokul Müdürlerinin Yaşadığı İş Stresinin Çalışma Performansına Etkisi Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
İş Stresinin Okuldaki Çalışma Performansına Etkileri	Anlık İşten Ayrılma Niyeti	2	% 15,38
	Personel ve Veli Kaynaklı Yaşanan Sıkıntıların Olumsuz Etkisi	1	% 7,69
	Kaynak Bulma Konusunda Teşvik Edilmenin Olumlu Etkisi	1	% 7,69
	Kaynak Bulunmadığında Yaşanan Olumsuz Etki	1	% 7,69
	Bireylerin Görevlerini Yapmaması Sonucu Oluşan Olumsuz Etki	1	% 7,69
	Veli İsteklerinin İlgili Yönetmeliklere Uygun Olmaması Durumu	1	% 7,69
	Gün İçinde Yaşanan Duygu Durumuna Olumsuz Etkisi	2	% 15,38
	Mesleki Deneyim ve Kıdemden Kaynaklı Olumsuz Etki Etmemesi	1	% 7,69
	Diğer Çalışanları Olumsuz Etkilemesi	1	% 7,69
	Fiziksel Yorgunluğa Sebep Olmasından Dolayı İşlerin Aksaması	1	% 7,69
	Bireylerin Motivasyonuna Olumsuz Etkisi	1	% 7,69
	Toplam	13	% 100

"Anlık gerilim yaşıyor. Böyle durumlarda işi bırakıp gitmek istiyoruz; fakat geçtiğinde de kaldığımız yerden devam ediyoruz." (Anlık İşten Ayrılma Niyeti) (K1)

"İş stresi olumsuz etkiler eğer yaşamış olsaydım. Personelin kendi arasında veya veli ile yaşanan sıkıntılar etkiler." (Personel ve Veli Kaynaklı Yaşanan Sıkıntıların Olumsuz Etkisi) (K2)

"Hem olumlu hem olumsuz etkiliyor. Kaynak bulma konusunda bizi teşvik ediyor, bu anlamda olumlu; ancak kaynak bulunamadığı zaman stres artıyor." (Kaynak Bulma Konusunda Teşvik Edilmenin Olumlu Etkisi; Kaynak Bulunmadığında Yaşanan Olumsuz Etki) (K3)

"Olumsuz etkiliyor. Stresin azalması gerekirken kişiler üzerine düşeni yapmayınca stres artıyor. Velilerin isteklerinin yönetmeliğe uygun olmaması performansımızı düşürüyor." (Bireylerin Görevlerini Yapmaması Sonucu Oluşan Olumsuz Etki; Veli İsteklerinin İlgili Yönetmeliklere Uygun Olmaması Durumu) (K4)

"Okuldaki performansımı çok etkilemiyor. Gün içinde sinir ve stres yaşıyor fakat ertesi güne kalmıyor." (Gün İçinde Yaşanan Duygu Durumuna Olumsuz Etkisi) (K5)

"30 yıldır yöneticilik yaptığım için stres etkilemiyor. Stres olsa da yine işimize devam ediyoruz. Görevimizi aksatmadan işimizi yapmaya devam ediyoruz." (Mesleki Deneyim ve Kıdemden Kaynaklı Olumsuz Etki Etmemesi) (K6)

"Olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluk okuldaki diğer çalışanları da etkilemektedir." (Diğer Çalışanları Olumsuz Etkilemesi) (K7)

"Stres, her zaman insanları olumsuz etkilediği gibi okulda yaşadığımız iş stresi de çalışma performansımızı olumsuz yönde etkilemektedir." (Gün İçinde Yaşanan Duygu Durumuna Olumsuz Etkisi) (K8)

"İş stresi nedeniyle yaptığım planlarda veya işleylete bazı noktaları atladığım olabiliyor. Zaman zaman fiziki yorgunluğa da sebep olabiliyor. Bu stres dolayısıyla beyin yorgunluğu beden yorgunluğuna dönüşebiliyor." (Fiziksel Yorgunluğa Sebep Olmasından Dolayı İşlerin Aksaması) (K9)

"Yaşadığımız bu streslerde çözüm noktası olarak iş yöneticiye düştüğü için stres fazla oluyor. Çözemediğimiz zaman da motivasyonumuz düşüyor ve istifa etmeyi düşünüyoruz." (Bireylerin Motivasyonuna Olumsuz Etkisi; Anlık İşten Ayrılma Niyeti) (K10)

Beşinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkökul müdürlerinin iş stresi açısından yöneticilik ile öğretmenliği karşılaştırması hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Resmi İlkokul Müdürlerinin İş Stresi Açısından Yöneticilik ile Öğretmenliği Karşılaştırması Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
İş Stresi Açısından Yöneticilik ile Öğretmenliğin Karşılaştırması	Öğretmenliğin Daha Rahat, Kolay ve Stresinin Az Olduğunu Düşünenler	2	%9,09
	Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler	8	%36,36
	Öğretmenlikte Ders Denetiminin Olmaması	2	%9,09
	Yöneticilikte Ders Denetiminin Olması	2	%9,09
	Öğretmenliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler	1	%4,54
	Maddi Kaynak Eksikliğinin Yöneticilerde Strese Neden Olması	3	%13,63
	Okul Güvenliğinin Sağlanmasının Yöneticilerde Strese Neden Olması	2	%9,09
	Hem Öğretmenliğin Hem De Yöneticiliğin Farklı Konularda Stresli Olduğunu Düşünenler	1	%4,54
	Yöneticilikte İmza Yetkisinin Strese Neden Olması	1	%4,54
	Toplam	22	%100

Tablo 6'ya göre resmi ilkökul müdürlerinin iş stresi açısından yöneticilik ile öğretmenliği karşılaştırması hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; İş Stresi Açısından Yöneticilik İle Öğretmenliğin Karşılaştırılması (22)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

"Öğretmenlik rahat ve kolay. Stresi daha az. Yöneticilik daha streslidir. Öğretmenlikte ders denetimi kalktığı için stresi azalmıştır. Yöneticilikte denetim az da olsa devam ediyor. Bu da stresi artırıyor." (Öğretmenliğin Daha Rahat, Kolay ve Stresinin Az Olduğunu Düşünenler; Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler; Öğretmenlikte Ders Denetiminin Olmaması; Yöneticilikte Ders Denetiminin Olması) (K1)

"Öğretmenlik daha streslidir. Biz stres yaşamıyoruz; ancak yaşasaydık çözüm noktası idareci olduğu için daha kolay çözümlüyor. Öğretmen müdahale edemediği için daha stresli oluyor." (Öğretmenliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler) (K2)

"Yöneticilik daha streslidir. Sorumluluğu fazla. Öğretmenleri korumak için kalkan görevi görüyoruz. Öğretmenle ilgili sıkıntıları da kendimiz göğüslüyoruz. Eğitim-öğretim istediğimiz amaca ulaşsın diye." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler) (K3)

"Eskiden öğretmenlik stresliydi. Şimdi yöneticilik daha stresli. Eskiden öğretmenlerden yıllık, günlük, ünite planları istenirdi, müfettişler kontrol ederdi. Şimdi teftiş olmadığından öğretmenlik daha rahat. Gücümüzün yetmediği evrak, belge isteniyor. Okulda fiziki değişiklik isteniyor. Bu da strese sebep oluyor. Maddi kaynağın olmaması en büyük stres kaynağıdır." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler; Öğretmenlikte Ders Denetiminin Olmaması; Yöneticilikte Ders Denetiminin Olması; Maddi Kaynak Eksikliğinin Yöneticilerde Strese Neden Olması) (K4)

"Yöneticilik öğretmenliğe göre daha stresli. Öğretmenlikte öğrenci ile ilgili stres yaşarken; yöneticilikte öğretmen, veli ve iş yoğunluğu stresi oluyor." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler) (K5)

"Yöneticilik daha stresli. Öğretmenlikte 30 öğrenci ile uğraşırken yönetici; veli, amir, çevre ile birlikte 2 bin kişi ile uğraşılıyor. En çok amirlere dert anlatmak stres yaratıyor. Eğitim yöneticisi enerjisini eğitimden çok bozulan musluk, veli şikâyeti, milli eğitim müdürlüğü ile belediye arasındaki siyasi anlaşmazlığa harcıyor. Bu durum yöneticiyi strese sokuyor." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler) (K6)

"Yöneticilikte öğrenci, veli, öğretmen, çalışanların hepsinin sorumluluğu yüklenirken öğretmenlikte sadece sınıftaki öğrenci ve velilerle iletişim içinde olursunuz. Yöneticilikte ayrıca okulun maddi konuları, okul güvenliği de strese neden olmaktadır." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler; Maddi Kaynak Eksikliğinin Yöneticilerde Strese Neden Olması; Okul Güvenliğinin Sağlanmasının Yöneticilerde Strese Neden Olması) (K7)

"Her iki meslekte de stresi yaratabilecek faktörler bulunmaktadır. Öğretmenlikte, öğrenci ve velilerle yaşanabilecek problemler strese neden olur ve öğretmenin sınıf içi performansını olumsuz etkiler. Yöneticilikte, okulun genel işleyişi ile ilgili sıkıntılardan dolayı stres yaşanabilir." (Hem Öğretmenliğin Hem De Yöneticiliğin Farklı Konularda Stresli Olduğunu Düşünenler) (K8)

"Yöneticilik; imza yetkili bir görev olması, maddi ve iş güvenliği gibi risk faktörü yüksek konular ile merkezi okulun verdiği ağır sorumluluk da birleşince kesinlikle öğretmenlikten daha stresli bir iş oluyor. Öğretmenlik de veli ve öğrenci ile baş başa olduğundan aslında daha riskli ama daha az stresli bir alandır." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler; Öğretmenliğin Daha Rahat, Kolay ve Stresinin Az Olduğunu Düşünenler; Yöneticilikte İmza Yetkisinin Strese Neden Olması; Maddi Kaynak Eksikliğinin Yöneticilerde Strese Neden Olması; Okul Güvenliğinin Sağlanmasının Yöneticilerde Strese Neden Olması) (K9)

"Öğretmenlikte öğrenci ve veli ile uğraşırken; yöneticilikte öğrenci, veli, öğretmen, muhtar, STK'lar, okul-aile birliği, amirler gibi geniş insan kitlesiyle muhatap olmak durumundasınız. Ne kadar çok insan o kadar çok stres demektir. Bu nedenle yöneticilik öğretmenliğe göre çok daha stresli." (Yöneticiliğin Daha Stresli Olduğunu Düşünenler) (K10)

Altıncı Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresinin gündelik hayatında bir değişiklik oluşturup oluşturmaması ve eğer değişik oluşturuyorsa hangi yönden ve nasıl olduğu hakkındaki görüşlerine ait bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7'ye göre resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresinin gündelik hayatında bir değişiklik oluşturup oluşturmaması ve eğer değişik oluşturuyorsa hangi yönden ve nasıl olduğu hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle iki kategori olarak değerlendirilmiştir. Bunlar; Yaşanılan İş Stresinin Gündelik Hayatlarında Bir Değişiklik Oluşturup Oluşturmaması (10) ve İş Stresinin Gündelik Hayatta Oluşturduğu Değişiklikler (6)'dir.

Yaşanılan İş Stresinin Gündelik Hayatında Bir Değişiklik Oluşturup Oluşturmaması (10) kategorisinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

"Okuldan çıktığımızda iş biter. Stresi ev ortamına taşıyamam." (İş Stresini Ev Ortamına Taşımayanlar) (K1)

"Hayır." (İş Stresini Ev Ortamına Taşımayanlar) (K2)

Tablo 7. Resmi İlkokul Müdürlerinin Yaşadığı İş Stresinin Gündelik Hayatında Bir Değişiklik Oluşturup Oluşturmaması ve Eğer Değişik Oluşturuyorsa Hangi Yönden ve Nasıl Olduğu Hakkındaki Görüşleri

Kategoriler	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yaşanılan İş Stresinin Gündelik Hayatında Bir Değişiklik Oluşturup Oluşturmaması	İş Stresini Ev Ortamına Taşımayanlar	4	%40
	İş Stresini Ev Ortamına Taşıyanlar	6	%60
	Toplam	10	%100
İş Stresinin Gündelik Hayatta Oluşturduğu Değişiklikler	Ev Hayatını Bir Süre Etkilemesi	2	%33,33
	Sağlık Bakımından Olumsuz Etkisi	1	%16,66
	Duygu Durumunu Olumsuz Etkilemesi	1	%16,66
	Fiziksel Yorgunluğa Neden Olması	1	%16,66
	Aile Hayatını Olumsuz Etkilemesi	1	%16,66
	Toplam	6	%100

“Okulla ilgili stres okulda kalır. Ev ya da sosyal çevreye yansıtılmaya çalışırım.” (İş Stresini Ev Ortamına Taşımayanlar) (K3)

“Yansıtılmaya çalışsak da ev hayatımızı etkiliyor.” (İş Stresini Ev Ortamına Taşıyanlar) (K4)

“Aile hayatına çok yansıtılmaya çalışıyorum.” (İş Stresini Ev Ortamına Taşıyanlar) (K5)

“Ev hayatına yansıtıyorum.” (İş Stresini Ev Ortamına Taşıyanlar) (K6)

“Evet yaratmaktadır. Zaman zaman sıkıntıları eve yansıtabiliyoruz.” (İş Stresini Ev Ortamına Taşıyanlar) (K7)

İş Stresinin Gündelik Hayatta Oluşturduğu Değişiklikler (6) kategorisinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir:

“Stres belli bir zamana kadar devam ediyor.” (Ev Hayatını Bir Süre Etkilemesi) (K4)

“Gün içinde sinirli ve stresli olunca eve gittiğimde etkisi çok az devam ediyor; ancak daha sonra geçiyor.” (Ev Hayatını Bir Süre Etkilemesi) (K5)

“Sağlık bakımından da olumsuzluklar yaratmaktadır.” (Sağlık Bakımından Olumsuz Etkisi) (K7)

“Gündelik yaşantımızda işten kaynaklı stres bizim normal davranabileceğimiz durumlarda dahi bazen sinirlenmemize neden olabiliyor. İş stresini olaylara pozitif bakarak, içinde bulunduğumuz durum ne kadar zor olursa olsun olumlu yönlerini görerek stresle baş edebiliriz” (Duygu Durumunu Olumsuz Etkilemesi) (K8)

“Gündelik yaşamda fiziki yorgunluğa sebep olan iş stresim, normal hayatımda daha az enerjik olmama neden olmaktadır.” (Fiziksel Yorgunluğa Neden Olması) (K9)

“İş stresini üzerimizden atamadığımızda maalesef onu okulda bırakıp eve gidemiyoruz. Aile hayatına da yansıyor. Bu durumda bazen eşime yansıtıyorum. Tartışmalara ve gerilime sebep oluyor.” (Aile Hayatını Olumsuz Etkilemesi) (K10)

Yedinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkokul müdürlerinin yaşadığı iş stresi ile baş etme durumu ve kullandığı yöntemler hakkındaki görüşlerine ait bulgular tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Resmi İlkokul Müdürlerinin Yaşadığı İş Stresi ile Baş Etme Durumu ve Kullandığı Yöntemler Hakkındaki Görüşleri

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yaşanılan İş Stresi ile Baş Etme Durumları ve Kullanılan Yöntemler	Sorunun Değerlendirilip Uzlaşma Sağlanarak Çözülmeye Çalışılması	2	%12,50
	Mesleki Deneyimi Fazla Olan İdarecilerin Deneyimlerinden Faydalanılması	1	%6,25
	Problemin Kaynağının Tespit Edilerek Çözülmesi	2	%12,50
	Çözülemeyen Problemlerin Üst Amirlere Bildirilmesi	2	%12,50
	Rehberlik Öğretmeni ve Diğer Öğretmenlerden Soruna İlişkin Yardım Alınması	1	%6,25
	Empati Kurularak Sorunun Nedeninin Anlaşılması ve Soruna İlişkin Çözüm Üretilmesi	1	%6,25
	Sevdikleri ve Aile ile Vakit Geçirme	1	%6,25
	Doğada Vakit Geçirme	1	%6,25
	Dini İbadet	1	%6,25
	Mesleki Deneyim	1	%6,25
	Diğer İdarecilerle Yaşanılan Problemlerin Paylaşımı	1	%6,25
	Sorun Yaşanılan Kişiyle Yüz Yüze İletişim Kurmak	1	%6,25
	Tatil Yapmak ve Sosyal Aktivitelerde Bulunmak	1	%6,25
	Toplam		16

Tablo 8'e göre resmi ilkökul müdürlerinin yaşadığı iş stresi ile baş etme durumu ve kullandığı yöntemler hakkındaki görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; Yaşanılan İş Stresi ile Baş Etme Durumu ve Kullanılan Yöntemler (16)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir:

"Olayı değerlendirip çözmeye çalışıyoruz. Uzlaşma sağlamaya çalışıyoruz. Sıkıntı iki veli veya öğretmen arasında ise uzlaştırmaya çalışıyoruz. Stresimizle bu şekilde baş ediyoruz." (Sorunun Değerlendirilip Uzlaşma Sağlanarak Çözülmeye Çalışılması) (K1)

"Üst idarecilerimizden ve diğer okullardaki tecrübeli idarecilerden yol ve yöntem öğrenerek stresi azaltmaya çalışıyoruz." (Mesleki Deneyimi Fazla Olan İdarecilerin Deneyimlerinden Faydalanılması) (K3)

"Problemin kaynağını tespit edip çözmeye çalışıyorum. Çözülmediğinde stres ortadan kalkıyor. Çözemediğimiz zaman stresle yaşamaya devam ediyoruz. Üst amire bildirerek stresi azaltıyoruz." (Problemin Kaynağının Tespit Edilerek Çözülmesi; Çözülemeyen Problemlerin Üst Amirlere Bildirilmesi) (K4)

"Rehberlik öğretmeni ile konuşuyor, meslektaşlarımdan yardım alıyorum. Empati kurarak sorunun nedenini anlamaya ve çözüm üretmeye çalışıyorum." (Rehberlik Öğretmeni ve Diğer Öğretmenlerden Soruna İlişkin Yardım Alınması; Empati Kurularak Sorunun Nedeninin Anlaşılması ve Soruna İlişkin Çözüm Üretilmesi) (K5)

"Sevdiklerimle vakit geçiriyorum, doğayla baş başa kalıyorum. Doğa beni rahatlatıyor. Kuran okuyorum, ibadet yapıyorum, dua ediyorum. Bu da beni rahatlatıyor. Kendim çözüm üretip hızlı karar verebiliyorum. 30 yıldır bu işi yaptığım için tecrübe kazandım." (Sevdikleri ve Aile ile Vakit Geçirme; Doğada Vakit Geçirme; Dini İbadet; Mesleki Deneyim) (K6)

"Diğer idareci arkadaşlarımla yaşadıklarımı paylaşıyorum. Problem yaşadığım kişilerle yüz yüze konuşarak hallediyorum." (Diğer İdarecilerle Yaşanılan Problemlerin Paylaşımı; Sorun Yaşanılan Kişiyle Yüz Yüze İletişim Kurmak) (K7)

"Ben, bardağın dolu yönlerini görmeyi başarabilenlerdenim. Olayları büyütmeden, uzlaşma yöntemlerine başvurmak, her işin bir zorluğu olduğunu kabul ederek bu zorlukları aşabiliriz. Böylece başarıya ulaşabileceğimize inanarak stresle başa çıkabiliriz." (Sorunun Değerlendirilip Uzlaşma Sağlanarak Çözölmeye Çalışılması) (K8)

"Tatillere gidip okul stresinden kısa süreli de olsa uzaklaşmak, sosyal hayata da devam etmek bu stresi azaltma çabalarımdandır. Bazen de fizyoterapist desteği ile stres temelli boyun, sırt ağrılarımın kurtulmaya çalışmaktayım." (Tatil Yapmak ve Sosyal Aktivitelerde Bulunmak) (K9)

"Sorunlara çözüm bulmaya çalışıyorum. Bulamadığım zaman amirlerimden yardım istiyorum. Sorunu onların bilmesi bir nebze de olsa stresi azaltıyor." (Problemin Kaynağının Tespit Edilerek Çözölmesi; Çözölemeyen Problemlerin Üst Amirlere Bildirilmesi) (K10)

Sekizinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan resmi ilkokul müdürlerinin konuyla ilgili belirtmek istedikleri görüşlerine ait bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Resmi İlkokul Müdürlerinin Konuyla İlgili Eklemek İstedikleri Görüşler

Kategori	Temalar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Resmi İlkokul Müdürlerinin Konuyla İlgili Eklemek İstedikleri	İdareciliğin Zor Bir İş Olduğunu Düşünenler	1	%9,09
	Yöneticiliği Yönetici Açığının Kapanması ve İşlerin Yürümesi İçin Yapanlar	1	%9,09
	Yöneticilere Verilen Sorumluluğa Göre Yetki Verilmesinin Gerekliğini Düşünenler	1	%9,09
	Yöneticiliğin Stresli Bir İş Olmasına Rağmen Severek Yapanlar	1	%9,09
	Okul Yöneticilerini Amirlerinin ve Siyasetçilerinin Tutumunun İş Stresi Yaşamalarına Neden Olduğunu Düşünenler	1	%9,09
	Eğitim Politikalarının ve Programlarının Sürekli Değişmesi	1	%9,09
	Öğretmenlerin Özlük Haklarının ve İdarecilerin Ek Ücretlerinin Farklı Olması Gerekliğini Düşünenler	1	%9,09
	İş Stresinin Problem Çözme Becerilerinin Gelişmesini Sağlayarak Performans ve Başarının Artmasını Sağladığını Düşünenler	1	%9,09
	İş Stresinin Bireylerin Yaşantısını Olumsuz Etkilediğini Düşünenler	1	%9,09
	Yöneticiliğin İş Yükü ve Sorumluluklarından Dolayı Çok Tercih Edilmediğini Düşünenler	1	%9,09
	Yöneticiliğin Maddi Olarak ve Statü Olarak İyileştirilme Yapılarak Cazip Hale Getirilmesi Gerekliğini Düşünenler	1	%9,09
Toplam		11	%100

Tablo 9'a göre resmi ilkokul müdürlerinin konuyla ilgili eklemek istediği görüşleri bir bütün olarak ele alındığında işlev ve kavram yönüyle bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Bu kategori; Katılımcıların Konuyla İlgili Eklemek İstedikleri (11)'dir. Oluşturulan bu kategorinin temalarına ait katılımcı cevaplarından bazı örnekler aşağıda yer verilmiştir:

"İdarecilik çok zor iş. Ücret için yapılacak bir iş değil. Bizler devletimizdeki yönetici açığı kapansın, hizmet yürüsün diye bu işi yapıyoruz." (İdareciliğin Zor Bir İş Olduğunu Düşünenler; Yöneticiliği Yönetici Açığının Kapanması ve İşlerin Yürütmesi İçin Yapanlar) (K1)

"Yöneticilere sorumluluk kadar yetki verilirse olumsuz anlamdaki stres ortadan kalkar. Teşvik açısından da minimum düzeyde stres olması gerekir." (Yöneticilere Verilen Sorumluluğa Göre Yetki Verilmesinin Gerektiğini Düşünenler) (K3)

"Stresli olsa da yöneticiliği severek yapıyorum." (Yöneticiliğin Stresli Bir İş Olmasına Rağmen Severek Yapanlar) (K5)

"Okul müdürlerini strese sokan amirlerin ve siyasetçilerin tutumu. Eğitim politikalarında istikrar olmayışı. Uygulamaya konan programın araştırılmadan uygulamaya konulması ve dönüt almadan kaldırılması. Öğretmenler arasında özlük haklarında farklılık olması. Müdürlerin ek ders ücretleri arasında farklılık olması." (Okul Yöneticilerini Amirlerinin ve Siyasetçilerinin Tutumunun İş Stresi Yaşamaya Neden Olduğunu Düşünenler; Eğitim Politikalarının ve Programlarının Sürekli Değişmesi; Öğretmenlerin Özlük Haklarının ve İdarecilerin Ek Ücretlerinin Farklı Olması Gerektiğini Düşünenler) (K6)

"Zaman zaman stresin iş yaşantısına olumlu yansımalarının olduğunu düşünüyorum. Problem çözme becerilerini geliştirdiğini, performans ve başarıyı belli oranda arttırdığına inanıyorum." (İş Stresinin Problem Çözme Becerilerinin Gelişmesini Sağlayarak Performans ve Başarının Artmasını Sağladığını Düşünenler) (K7)

"Stres, hayatın hangi alanında olursa olsun insan yaşantısını olumsuz etkileyen bir faktördür. Bu yüzden tüm idareci arkadaşlarıma stresten uzak, mutlu, huzurlu ve sağlıklı bir gelecek temenni ederim." (İş Stresinin Bireylerin Yaşantısını Olumsuz Etkilediğini Düşünenler) (K8)

"Yöneticilik, öğretmenler tarafından rağbet gören bir görev değil. Hali hazırdaki yöneticilerden de yapamayacakları projeleri isteyerek motivasyonlarını düşürmemek gerekir. Ayrıca maddi olarak getirisinin düşük olması da kimsenin bu işi yapmak istememesine sebep olmaktadır. Maddi anlamda yöneticiliği cazip hale getirmek gerekir. Bu da yöneticiliğin statüsünü yükselterek stresi de azaltır." (Yöneticiliğin İş Yükü ve Sorumluluklarından Dolayı Çok Tercih Edilmediğini Düşünenler; Yöneticiliğin Maddi Olarak ve Statü Olarak İyileştirilme Yapılarak Cazip Hale Getirilmesi Gerektiğini Düşünenler) (K10)

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürleri yaşanan iş stresini, genel olarak iş ortamında çözüme kavuşturulamayan sorunlar ve bu sebeple yaşanan ruhsal sıkıntı olarak tanımlamıştır. Lambert, McCarthy, Donnell ve Wang'e (2009) göre de iş stresi, karşılanamayan beklenti ve ihtiyaçlardan kaynaklanmakta ve depresyon, motivasyon eksikliği ve olumsuz tutumlara yol açmaktadır. Kokkinos ve Davazoglou (2009) iş stresini, iş kökenli sebeplerden dolayı öğretmenin fizyolojik ve psikolojik durumunun olumsuz bir şekilde etkilenmesi olarak tanımlamıştır. Betoret ve Artiga (2010) da benzer bir şekilde iş stresinin öğretmenin mesleğini iyi bir şekilde yapabilmesi için gerekli beceri ve olanaklarla çatıştığında ortaya çıkan bir olumsuzluk olduğunu beyan etmiştir. Bu araştırmalara bakıldığında da eğitimciler açısından iş stresi kavramının olumsuz olarak tanımlandığı ve benzer bakış açısı ile değerlendirildiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin çalıştığı kurumda iş stresi yaşayıp yaşamama durumu hakkındaki görüşleri incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun iş stresi yaşadığı görülmektedir. Stres, her zaman herkeste olumsuz etki bırakmayabilir. Ancak eğitimcilerin, özellikle okul müdürlerinin stres düzeyi fizyolojik, psikolojik, sosyal ve bilişsel açıdan kendisine zarar verecek duruma gelmişse, kişinin yönetme işlevini yerine getirmesini engelleyebilir. Bu durumdan en çok zarar görenler okul içi ve dışındaki paydaşlar olacaktır. Bu nedenle, okul müdürünün yaşadığı stres özel bir önem taşımaktadır.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin iş stresi kaynakları/iş stresi yaşama sebepleri hakkındaki görüşleri incelendiğinde; parasal konulardan kaynaklı sorunlar, velilerden, öğretmenlerden ve öğrencilerden kaynaklı sorunlar, iş akışını bozan her şey, yetkisiz sorumluluk verilmesi, kanuni yükümlülük ve sorumluluklar, aksaklıkların öngörülememesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim politikalarını sürekli değiştirmesi, okul idaresinin görev süresi, eğitimde milli politika eksikliği, yetkilerin sınırlılığı, iletişim eksikliğinden kaynaklı

sorunların dile getirilen en önemli sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Günbayı ve Akcan (2013) yönetici stresinin nedenlerini; personel arası yaşanan sorunlar, veli, öğrenci, yöneticilerin amirleriyle olan ilişkileri, çevre, günlük yaşamda ortaya çıkan gerginlikler olarak belirtmiştir. Hatiboğlu ve Radmard'ın (2015) çalışmasında; ücretin yetersizliği, çalışmaların karşılığını alamama, yetkilerin yetersiz olması, çalışma ortamının gürültülü olması ve çalışma saatlerinin uzunluğu okul yöneticilerinin örgütsel stres kaynağı olarak belirlenmiştir. Kaya'nın (2004) çalışmasına göre de örgütsel stres kaynaklarıyla ilgili sonuçlar dikkate alındığında, "*işletmenin finansman problemleri*" ilk sırada yer almaktadır. Küçük orta işletmelere yönelik destekler artırılarak finansman problemleriyle ilgili stres kaynağının etkileri yöneticiler açısından azaltılabilir. Benzer bir şekilde yaptığı mal ve hizmet alımlarıyla küçük bir işletmeyi andıran ilkökul kurumları için de benzer durumlar mümkündür. İlkokul müdürleri, okullardaki parasal yetersizliğin kendilerini çok gergin hale getirdiğini ve bu durumun kendilerini çok yıprattığını belirtmektedir. Günlük yaşantılarının yarattığı stresin okulu etkilediğini veya yaşadığı ekonomik sıkıntının iş stresini etkilediğini belirten ifadeler görüşülen yöneticilerden tarafından söylenmiştir. Ural (2002) okul müdürlerinin iş stresi kaynaklarını: siyasal karışma ve baskılar, yetersiz iş gören sayısı ve niteliği, araç-gereç yetersizliği, aşırı iş yükü, aile ve sosyal yaşama ayıramamak, kendini geliştirme imkânının yetersizliği ve aşırı yazışmalardan kaynaklandığını ortaya koymuştur. Eğitim mesleğinin üyeleri ile diğer meslek üyeleri karşılaştırıldığında eğitimcilerin daha fazla stres yaşadığı bildirilmektedir. Bunun nedeni öğrenci-öğretmen, okul-aile çatışmaları, öğrencilerin disiplin problemleri, sınıf mevcudunun yüksek olması, olumsuz fiziki koşullar, bürokratik işlerin fazlalığı, terfi etmede yaşanan zorluklar ve haksızlıklar, toplumsal olarak mesleğe yüklenen sorumluluk, eğitim sisteminde kalitenin düşmesi, sosyal ve politik olarak kendilerinde hissettikleri baskıdır. Bu sorunlar, iş stresinin yoğun yaşanması ile kaygı ve tükenmişliğe neden olmaktadır. (Kumaş ve Deniz, 2010, s. 125). Bir öğretmen olan okul müdürü öğretmenliğin yanı sıra yönetsel anlamda müdürlük görevini yerine getirirken veliler, öğrenciler, öğretmenler, diğer yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları arasında köprü kurmaktadır. Aynı zamanda okul müdürleri tüm paydaşların problemlerine çözüm bulmak zorunda olduğu için kendini baskı altında hissedebilir.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin iş stresinin çalışma performansına etkisi hakkındaki görüşleri incelendiğinde; okul müdürlüğünden anlık ayrılma niyeti, kişide fiziksel yorgunluk hissi ve yönetsel görevlerde karar verirken kendini negatif ruh hali içerisinde hissetme gibi etkilerin olduğu görülmüştür. Günbayı ve Akcan (2013) da iş stresinin yöneticilerin iş verimini ve çalışma isteğini azalttığı ve diğer kişilerle iletişimlerini olumsuz yönde etkilediği bulgusuna ulaşmıştır. Hatiboğlu ve Radmard'ın (2015) çalışmasında en sık karşılaşılan iş stresi belirtilerinin ise uykusuzluk, gerginlik ve yorgunluk olduğu görülmüştür. Mahfouz (2020) çalışmasında okul yöneticilerinin yaşadığı çeşitli stres faktörlerinin iş performansını ve kendi refahını etkilediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin, okul müdürlüğü ile öğretmenliği iş stresi açısından karşılaştırılması hakkındaki görüşleri incelendiğinde okul müdürlüğünün daha stresli olduğu ifade edilmiştir. Başol ve Altay'ın (2009) çalışmasında yöneticilerin öğretmenlere göre daha yoğun tükenmişlik yaşadığı tespit edilmiştir. Tükenmişliğin yoğun stres sonrasında ortaya çıkan bir durum olduğu düşünüldüğünde Başol ve Altay'ın çalışması ile bu çalışmadaki sonucun paralel olduğu söylenebilir. Günbayı ve Akcan (2013) da yöneticilerin öğretmenlikte yaşadığı iş stresi ile yöneticilikte yaşadığı iş stresini karşılaştırdığında yöneticiliğin getirdiği iş stresinin çok daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürleri, iş stresini gündelik hayatına ve ev ortamına taşıdığını, gündelik hayatının, ev ve aile hayatının olumsuz etkilendiğini, fiziksel ve ruhsal anlamda olumsuzluklara neden olduğunu ifade etmiştir. Günbayı ve Akcan (2013) da iş stresinin, okul yöneticilerinin ailesine yeterince vakit ayıramama, aşırı iş yükü, eve yorgun ve gergin gitme gibi nedenlerle gündelik yaşamlarını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Mahfouz (2020) okul yöneticilerinin kişisel bakım yapamadıklarından bahsetmiş ve birçoğunda tükenmişlik sendromunun farklı aşamalarının yaşandığını ortaya koymuştur.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin, iş stresi ile baş etme durumu ve kullandığı yöntemler hakkındaki görüşleri incelendiğinde; problemin kaynağını tespit etmek, çözülemeyen problemleri üst amire bildirmek, sorunların çözümünde empatik yol izlemek ve uzlaşa ile davranmak, farklı okul yöneticilerinden ve kurum öğretmenlerinden fikir almak, aile ve sevdikleri ile vakit geçirmek, doğada vakit geçirmek, tatil yapmak, sosyal aktivitelerde bulunmak, dini ibadet yapmak olarak ifade edilmiştir. Hawk ve Martin (2011) okul liderleri tarafından beş başa çıkma kategorisi belirlenmiştir: Bunlar (1) egzersiz /beslenme, (2) işten uzaklaşma / izin süresi, (3) ilaçlar, (4) gevşeme teknikleri ve (5) rehberlik olarak sayılabilir. Günbayı ve Akcan (2013) çalışmasında yöneticilerin iş stresi ile başa çıkmada; kitap okuma, yürüyüş yapma, arkadaşlarıyla sohbet etme, müzik dinleme, bulmaca çözüme gibi çeşitli aktiviteleri uyguladığını belirtmiştir. Mahfouz'un (2020) çalışmasında

okul müdürlerinin stres ile başa çıkmada; hobi ile ilgilenme, aile ve sevdiği arkadaşlarla zaman geçirme en çok kullanılan yöntemlerdir.

Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin konu ile ilgili eklemek istediği görüşler incelendiğinde; okul müdürlüğünün zor bir iş olduğu, iş yükü ve sorumluluklarından dolayı çok tercih edilmediği, verilen sorumluluğa göre yetki verilmesinin gerektiği ve buna göre özlük, mali ve statü haklarında iyileştirilme yapılarak cazip hale getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Okul müdürü atamalarında ve görevde yükselmelerde kariyer basamağı sisteminin oluşturulması, sistematik hale dönüştürülmesi, yasa ve yönetmeliklere dayandırılması gerektiği ifade edilmektedir (Recepoğlu ve Kılınç, 2014). Okul yöneticileriyle yapılan çalışmalarda yöneticiler kademeli ilerlemenin kendilerine deneyim katacağını ve okulda kaliteli bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacağını ifade etmektedir (Baş ve Şentürk, 2017). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023 eğitim vizyonu belgesinde yer alan "insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetimi" başlığındaki hedefler incelendiğinde okul yöneticilerine ilişkin; öğretmen ve okul yöneticilerinin atamaları, çalışma şartları, görevde yükselmeleri, özlük hakları ve benzeri diğer hususları dikkate alan öğretmenlik meslek kanunu çıkarılması, okul yöneticiliğini profesyonel bir uzmanlık alanı olarak düzenleyerek bir kariyer basamağı olarak yapılandırılması, özlük hakları iyileştirilmesi, yatay ve dikey kariyer uzmanlığının getirilmesi ve elverişsiz şartlarda çalışan yöneticilere teşvik mekanizmasının getirilmesi planlanmıştır (MEB, 2018).

Bu araştırmada ulaşılan bulgular göz önünde bulundurularak aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Araştırmaya katılan resmi ilkökul müdürlerinin büyük bir çoğunluğunun iş stresi yaşadığı ve iş stresini hobileri ile aşmaya çalıştığı söylenebilir. Milli Eğitim Bakanlığı mevzuat değişikliği sağlayarak okul müdürleri için hobi programları oluşturabilir. Bu programlar hobilerin dağılımını çıkarmaya yönelik ihtiyaç analizi şeklinde belirlenebilir. Belirlenecek hobi programlarına okul müdürlerinin katılımının teşvik edilmesi sağlanabilir.
- Okul müdürlerinin iş stresini yönetebilmelerine yardımcı olmak için atölye ortamında uygulamalı olarak stres yönetimi konularında hizmetiçi eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimler klasik hizmetiçi eğitimlerinden farklı içerikte tasarlanıp uygulanabilir.
- Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2023 eğitim vizyonu belgesinde yer alan okul müdürlüğüne ilişkin hedeflerde de belirtilen okul müdürlerinin çalışma şartları, görevde yükselmeleri, özlük ve mali iyileştirme ve benzeri diğer hususlar gerekli mevzuat değişiklikleri sağlanarak hayata geçirilebilir.

Kaynaklar

- Aydın Baş, Emine ve İlknur Şentürk. "Eğitim kurumları yöneticilerinin görevlendirilmelerine ilişkin yönetmelik hakkında okul yöneticilerinin görüşleri." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 36.2 (2017): 119-143.
- Başol, Gülşah ve Mehmet Altay . "Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi." *Educational Administration: Theory and Practice* 15.58 (2009): 191-216.
- Betoret, Fernando Doménech ve Amparo Gómez Artiga. "Barriers perceived by teachers at work, coping strategies, self-efficacy and burnout." *The Spanish Journal of Psychology* 13.2 (2010): 637-654.
- Bogdan, Robert C. ve Sari K. Biklen. "Foundations of qualitative research in education." *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods* (1998): 1-48.
- Clipa, Otilia. "Roles and strategies of teacher evaluation: Teachers' Perceptions." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (2015): 916-923 .
- Delice Ekinci, Seçil. *İş stresi ve iş tatmini arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul'daki 4 ve 5 yıldızlı otel çalışanlarına yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, 2018.
- Devi, K. Ragles ve S. Sakthivel Rani. "The impact of organizational role stress and work family conflict: Diagnosis sources of difficulty at work place and job satisfaction among women in IT sector, Chennai, Tamil Nadu." *Procedia Social and Behavioral Sciences* 219 (2016): 214-220.
- Dunham, Jack. *Stress in teaching*. 2. London: Routledge, 1992.
- EğİN, Ayşe. *Çalışma hayatında iş stresi ve tükenmişlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, 2015.
- Farber, Barry A. "Stress and burnout in suburban teachers." *The Journal of Educational Research* 77.7 (1984): 325-331.

- Florea, Ramona ve Radu Florea. "Individual and organizational implications of work-related stress." *Economy Transdisciplinary Cognition* 19.1 (2016): 28-33.
- Güçlü, Nezahat. "Stres yönetimi." *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 21.1 (2001): 91-109.
- Gümüştekin, Eren ve A. Bircan Öztemiz. "Örgütlerde stresin verimlilik ve performansla etkileşimi." *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14.1 (2005): 271-288.
- Günbayı, İlhan ve Fatih Akcan. "İlköğretim kurumları yöneticilerinin yaşadıkları iş streslerine ilişkin görüşleri: Bir durum çalışması." *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi* 2.2 (2013): 195-224.
- Gündüz, Bülent, Binali Tunç ve Yusuf İnandı. "Okul yöneticilerinin öfke ve stresle başa çıkma yaklaşımları ile çatışma yönetimi stilleri arasındaki ilişki." *International Journal of Human Sciences* 10.1 (2013): 641-660.
- Hatipoğlu, Elif ve Somayyeh Radmard. "İlk ve ortaokul yöneticilerinin stres kaynaklarının ve stres yönetimi stillerinin incelenmesi." *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi* 4.7 (2015): 51-72.
- Hawk, Nita ve Barbara Martin. "Understanding and reducing stress in the superintendency." *Educational Management Administration & Leadership* 39.3 (2011): 364-389.
- Huberman, A Michael ve Matthew B. Miles. "Data management and analysis methods. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.)," Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln. *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications., 1994. 428-444.
- Hwang, Jinsoo, ve diğerleri. "The impact of occupational stress on employee's turnover intention in the luxury hotel segment." *International Journal of Hospitality Tourism Administration* 15.1 (2014): 60-77.
- Jennings, Patricia A. ve Mark T. Greenberg. "The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes." *Review of Educational Research* 79.1 (2009): 491-525.
- Johnson, Burke ve Larry B. Christensen. *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. Boston: Boston: Pearson Education, Inc., 2004.
- Kalkan, Reyhan. *Okul yöneticileri ile öğretmenlerin stres düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2018.
- Karabacak, Gülçin. *İş gören kişilik özelliklerinin iş stresi üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.
- Karakelle, Sema . "Öğretmenlerin etkili öğretmen tanımlarının etkili öğretmenlik boyutlarına göre incelenmesi." *Eğitim ve Bilim* 30.135 (2005): 1-10.
- Kaya, Yasemin. *Küçük ve orta boy işletme yöneticilerinin stres kaynaklarını tespit etmeye yönelik Kayseri ilinde bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2004.
- Khuong, Mai Ngoc ve Vu Hai Yen. "Investigate the effects of job stress on employee job performance- a case study at Dong Xuyen Industrial Zone, Vietnam." *International Journal of Trade, Economics and Finance* 7.6 (2016): 31-37.
- Kinnunen, Ulla ve Esko Leskinen. "Teacher stress during a school year: Covariance and mean structure analyses." *Journal of Occupational Psychology* 62 (1989): 111-122.
- Kıral, Bilgen. *Orta öğretim okul yöneticilerinin yaşadıkları stres belirtileri düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2008.
- Kokkinos, Constantinos M. ve Aggeliki M. Davazoglou. "Special education teachers under stress: Evidence from a Greek national study." *Educational Psychology* 29.4 (2009): 407-424.
- Kul, Mehmet. *Okul yöneticilerinin stresle başa çıkma yollarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi . İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2018.
- Kumaş, Volkan ve Levent Deniz. "Öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin incelenmesi." *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 32 (2010): 123- 139.
- Lambert, Richard G., ve diğerleri. "Measuring elementary teacher stress and coping in the classroom: Validity evidence for the classroom appraisal of resources, and demands." *Psychology in the Schools* 46 (2009): 973-988.
- Madenoglu, Canan. *Eğitim örgütü yöneticilerinin örgütsel stres kaynakları ve stresle başa çıkma tarzlarının benlik saygısı düzeyleriyle olan ilişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2010.
- Mahfouz, Julia. "Principals and stress: Few coping strategies for abundant stressors." *Educational Management Administration & Leadership* 48.3 (2020): 440-458.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *2023 Eğitim Vizyonu*.2018. 22 Şubat 2021. <<https://2023vizyonu.meb.gov.tr/>>.

- Ok, İsmail. *İş stresinin ilköğretim okullarında okul yöneticileri üzerindeki etkisi (Konya örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2006.
- Okebukola, Peter A. ve Olugbemiro J. Jegede. "Determinants of occupational stress among teachers in Nigeria." *Educational Studies* 15.1 (1989): 23-26.
- Özdemir, Osman, ve diğerleri. "Kişilik gelişimi." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4.4 (2012): 566-589.
- Patton , Michael Quinn. *Qualitative research & evaluation methods*. 3. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2002.
- Payne, Monica A. ve Adrian Furnham. "Dimensions of occupational stress in West Indian secondary school teachers." *British Journal of Educational Psychology* 57.2 (1987): 141-150.
- Recepoğlu, Ergün ve Ali Çağatay Kılınç. "Türkiye’de okul yöneticilerinin seçilmesi ve yetiştirilmesi, mevcut sorunlar ve çözüm önerileri." *Turkish Studies* (2014): 1817-1845.
- Rowsey, Robert E. ve Terry C. Ley. "Perceptions of teachers' salaries and non-salary benefits." *Journal of Teacher Education* 37.2 (1986): 42-45.
- Selye, Hans. "The general adaptation syndrome and the diseases of adaptation." *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism* 6.2 (1946): 117-230.
- TDK. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük Stres*. 19 11 2019. <<https://sozluk.gov.tr/>>.
- Thomas, James ve Angela Harden . "Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews." *BMC Medical Research Methodology* 8.45 (2008): 1-10.
- Ural, Ayhan. "Okul müdürlerinin yönetsel stres kaynakları." *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2.1 (2002): 74-84.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Zor, Derya. *Kişilik özellikleri ile iş stresi ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2018.

AN INVESTIGATION OF PRIMARY SCHOOL PRINCIPALS' VIEWS ON JOB STRESS

Ayşegül AKDEMİR

Sinan GİRGIN

Ümran GİRGIN

ABSTRACT

This study's aim was to determine public primary school principals' views on job stress. It is observed that there are deficiencies in the literature in terms of evaluating the concept of job stress qualitatively from the point of view of school principals. It is assumed that this study is important for determining the job stress arising from the point of view of public primary school principals and its causes and guiding policymakers in education. A case study, one of the qualitative research methods, was used in line with the aim of the study. The study group was determined by homogeneous sampling, one of the purposeful sampling methods. Ten volunteer school principals working in public primary schools in Odunpazarı district of Eskişehir province constituted the study group. The interview form consisting of semi-structured open-ended questions was used to determine the views of school principals working in public primary schools on their job stress. The data were collected by employing the semi-structured interview technique, and categories and themes were created using the qualitative data analysis program MAXQDA. According to the study results, it was determined that public primary school principals experienced job stress. The sources of job stress of public primary school principals were explained, and how job stress affected them, how they coped with job stress, and their general views on job stress were revealed.

Keywords: Public Primary School, School Principal, Job Stress